

Herpainé Márkus Ágnes

A falugondnoki szolgálatok és az aprófalvas vidékeken élők kirekesztődése

1. A falugondnoki szolgálatok a magyar szociálpolitikában

A szociális ellátórendszer speciális eleme a falugondnokság, ez a kifejezetten kistelepülések alapellátásának biztosítására létrehozott szolgáltatási típus. A falugondnoki szolgálat a hatszáz lakosnál kisebb településen, illetve a külterületi lakott helyen élők kiszolgálására alkalmas. Az elképzelések szerint a falu gondnokának minden figyelme és tevékenysége arra irányul, hogy működőképpé tegye a települést és segítse a társadalom vérkeringésében való bennmaradását.

A falugondnokság célja:

- a kistelepülések társadalmi hanyatlásának megállítása, e folyamat visszafordítása, a települési hátrányok csökkentése, fékezve az elsorvadást és lemaradást
- az életfeltételek javítása, a közszolgáltatásokhoz való hozzájutás elősegítése
- a szociális alapellátások kiépítésének elősegítése, a települési funkciók bővítése
- közösségfejlesztés, jobb életminőség elérése, a fiatalok vidéki kötődésének erősítése.

A falugondnokság hozzájárul a közösség, a helyi társadalom alakításához, fejlesztéséhez, a civil szféra erősítéséhez, az életminőség javításához. A falugondnok feladataiban az eddigi tapasztalatok szerint a szociális alapellátási feladatok a meghatározók, de ezen túl a helyi társadalom közösségé szerveződésének elemi feltételeit is biztosítja: „jobban kitágítja az elérhető világ határait az eldugott, halódó magyar falvakban, mint akárhány műholdas televízióantenna.”

A falugondnoki hálózat gondolata a '80-as évek elején vetődött fel településfejlesztési szakemberek körében, akik nem akarták tétlenül nézni az aprófalvak elsorvadását. A hálózat megálmodója Kemény Bertalan. Számára az ötletet 5-6 falusi ember adta, akik – érzékelve falujuk helyzetét – tudatos tervezés nélkül, személyesen mind több helyi problémát, feladatot igyekeztek megoldani. Az ő példájuk láttán merült fel a gondolat, hogy intézményesíteni lehetne ezt a spontán létrejött, hatékonyan működő tevékenységtípust.

A volt Népjóléti Minisztérium, a jelenlegi Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium elődje, felismerte a program jelentőségét, és támogatta a kezdeményezést. Az első szolgálatok Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jöttek létre. A minisztérium támogatásával elindult egy modellkísérleti szakasz, a jellemzően aprófalvas megyéket a minisztérium évről évre bővülő körben hívta meg a kísérletbe. Zala megyében 1994-ben alakultak meg az első szolgálatok, és kezdték meg munkájukat a legelső falugondnokok.

A program rendkívül eredményesnek mutatkozott, a modellkísérleti szakasz lezárását követően a minisztérium szakmai és pénzügyi támogatója maradt a szolgálatoknak, segítette az országos hálózat kiépítését. E támogatás jeleként 1998-tól normatív támogatásban is részesülnek a szolgálatok. Hatékonyságuk és a relatív olcsóság kulcsa az, hogy különféle tevékenységeket, funkciókat egyesít magában ez az ellátás. Nem úgy, mint a megszokott, ismert intézménytípusoknál (iskola, egészségügy stb.), ahol a szakosodás, a specializáció, tehát a munka- és feladatmegosztás növeli ugyan a hatékonyságot, ám ezzel együtt természetesen az intézmény méretét, költségeit is. A specializáció, a szakmák és ellátórendszerek sokasága azonban nem működhet valamennyi kis településen. A falvak intézményhiányossá váltak, amin a falugondnoki szolgálat, amely éppen ellenkező logika mentén szerveződik, sokat enyhíthet.

Mindemellett a falugondnoki szolgálat demokratikus intézmény. A falugondnok személyét döntően azok választják ki – legalábbis ott, ahol a szolgálat a minisztérium szakmai ajánlása alapján szerveződik – , akiknek szolgálatat, akiket segít. Jól működni, sokak meglegedésére dolgozni is ott tud a falugondnok, ahol a társadalmi környezete alapvetően demokratikus, együttműködő, ahol adott ennek feltétele: a minimális közbizalom, közéleti tisztaság, jóindulat és nyitottság. A falugondnoki szolgálat jó működésének ezek nem csupán feltételei, hanem annak állandóan növekvő gyümölcsei is. A falugondnokság ezért lehet több pusztá foglalkozásnál, válhat szép, ám nem könnyű hivatássá. A faluját felvirágoztatni őszintén szándékozó polgármesterek számára pedig a falugondnok a leghasznosabb, legfontosabb munkatárs lehet. A falugondnokok sokféle feladatot elláthatnak, amelyek túlmutatnak a klasszikus szociális szolgáltatásokon – többek közt ebben rejlik ennek a rendszernek az ereje. (A feladatok részletes felsorolását ld. a mellékletben.)

2. Kettős kirekesztődés

A kutatást, melynek eredményeit jelen tanulmányunkban közzé tesszük, a Zalai Falvakért Egyesület folytatta. (Kutatásvezető: Herpainé Márkus Ágnes, a kutatás résztvevői, részanyagok készítői: Gombás Ágnes, Szederné Kummer Mária és Taller Ágnes.)

Ez az egyesület végzi az országos módszertani intézményi feladatok egy részét a falugondnoki szolgálatok számára. A társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos kutatási lehetőség arra kínált alkalmat, hogy az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium támogatásával megvizsgálhassuk a működő szolgáltatásokat, választ kaphassunk arra a kérdésre: vajon a jól célzottak, megfelelően tartott szolgáltatási gyakorlatban nem rejtőznek-e olyan mozzanatok, amelyek éppen a kitűzött és vállalt célokkal ellentétes eredményekre vezetnek. Azaz: maguk a falugondnoki szolgálatok az együttműködő társadalom kialakításához milyen mértékben képesek hozzájárulni, tudják-e enyhíteni a kis falvakban élők társadalmi perifériára szorultságát. A kutatás az egyesület saját „terepén”, Zala megyében zajlott, ám meggyőződésünk, hogy megállapításaink, amelyeket kitűnően egészítettek ki az egyesület munkatársainak az elmúlt évek során szerzett személyes tapasztalatai, szélesebb körben is hasznosíthatóak.

Célunk kettős, amit tanulmányunk címválasztása is jelez: egyrészt arra kerestünk választ, vajon a falugondnoki szolgálatok működése hozzájárul-e bizonyos csoportok kirekesztődéséhez. Ugyanakkor azt is igyekeztünk megtudni, hogy a falugondnokság, mint a szociális ellátórendszer egy igen sajátos eleme, az intézményesültség alacsony fokával és a szociális szakmai végzettséget el nem váró működési feltételeivel mennyire „rekesztődik ki” önmaga is az ellátórendszer egészéből. Hiszen ez utóbbi jelenség értelmezésünk szerint azt jelzi és eredményezi, hogy a falugondnoki „kirekesztődés” is hozzájárul a falvakban élők perifériára szorulásához: egyrészt „saját jogon” szorulnak ki, tehát a falvakban élők hátrányai miatt, másrészt a segítséget kínáló társadalmi visszacsatlakozásának, kapcsolódási pontjainak szükségessége miatt a segítő szakember, jelen esetben a falugondnok kirekesztődöttsége következtében.

2.1A falvakban élők kirekesztődése

Zala megye a Nyugat-Dunántúl leginkább aprófalvas vidéke. A megye településeinek több mint négyötödét (82%) 1000-nél kevesebben lakják; a zalai népesség 27%-a él ekkora faluban. A rendszerváltozás óta eltelt évek során a szegénység és társadalmi kirekesztődés problémája jelentős változáson ment át. E változást nyomon követik a statisztikák, újra és újra jelzik a szegénységre irányuló kutatások.

„A szegénységkockázat ollója az 1990-es években egy korábbinál kevésbé meghatározó mozzanat, a társadalomföldrajzi elhelyezkedés szerint nyílt szét, mégpedig gyorsan és tágra. Jóllehet a településnagyság, pontosabban a településtípus szerinti differenciák az egyenlőtlenségek hagyományos meghatározó tényezői közé tartoztak, maguk a különbségek nem voltak igazán feltűnőek. (...) a szegénység jellegzetességeinek a vizsgált időszakban, azaz az 1990-es években bekövetkezett átalakulásában kitüntetett jelentőséggel bír a társadalomföldrajzi összefüggések átrajzolódása és még inkább a társadalomföldrajzi kontúrok élesedése. Megkockáztatjuk, hogy a mindenkori szegények egy kitüntetett csoportja – a tartósan szegényeké – területileg a falvakban és az ország északkeleti részein koncentrálódnak és szegregálódnak.”(Spéder, 2002, 120.)

Tehát a falvakban, és az ország észak-keleti részén, amely vidék az egyik leginkább aprófalvas térsége hazánkban. A szegénységkutatások által jelzett tendenciát a szociális ellátórendszer jószereivel figyelmen kívül hagyta az elmúlt évek során: a szociális és gyermekvédelmi törvény egyre sorolja a „kötelező”, valamennyi településen elérendőnek tervezett szolgáltatásokat, ám a statisztikák és ellenőrzések korántsem teljes megvalósulást jeleznek vissza. Az ellátórendszer „fejlesztése” erre úgy reagál, hogy előírja a 2000 fő feletti települések számára a szolgáltatások tudatos szakmai tervezésének kötelezettségét – vessük össze: Zala megye településeinek 82%-án 1000-nél kevesebben élnek – , eközben a fenntartást biztosítani hivatott központi források egyre inkább intézményorientáltak, egyre kevésbé támogatják a problémaorientált, integrált és komplex megoldásokat. Ezzel a nagyobb, városi, specializált szervezetek létrehozását és fenntartását erősíti a rendszer, szemben az adekvát lokális/térségiével. 2003. januárjától például a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok csak legalább 5 főállású munkatárs alkalmazása esetén igényelhetnek intézményi normatívát – az apró falvak esetén gyakran 30 település társulása mellett képzelhető el az intézményfenntartás, ilyen feltételek mellett. Ma már ahhoz, hogy a kistelepülések

alapszolgáltatásukat fenn tudják tartani, az intézményi normatíván túl jelentős összegeket szükséges a szolgáltatás fenntartására fordítani, ami helyi ellentétet szül az intézményfenntartás és a segélyezés között. Szalai Júlia megállapításai különösen érvényesek ebben a közegben:

„(...) a szociálpolitikai irányváltás elsődlegesen nem az elosztás technikáját, hanem magát a szegénység-problémát decentralizálta. Ennek legfőbb 'értelmét' pedig a társadalmi konfliktusok letompítása, kisközösségivé alakítása, s mindezzel a társadalmi béke hathatós fenntartása adja. Hogy e kétségtelen nyereségek súlyos veszteségek árán születnek, s hogy a kárvallottak éppen azok a szegények, akikért az elvek szintjén az átalakítás fogant, az a dolgok jellege folytán egyelőre nemigen kerül napvilágra.” (Szalai, 2002, 19.)

E nehézségek mellett létezik egy szolgáltatás, amit közmondásosan jól célzottak tekint a szociálpolitikai gyakorlat: ez a falugondnoki szolgálatok köre. Kutatásunk elsősorban választ keres arra a kérdésre, vajon a leginkább rászoruló településeken a rászorulóknak milyen széles körét éri el, kiket nem lát el a falugondnoki hálózat, és a falugondnoki szolgálatok kliensei mennyire érik el a többi szociális szolgáltatást.

2.2 A falugondnokság mint periférikus szociális szolgáltatás kirekesztődöttsége

Kutatásunk másik fő kérdése az, hol van a falugondnokság helye a szociális szolgáltatások, ellátások rendszerében. E kérdés relevanciáját adja az a – véleményünk szerint helytálló – feltételezés, hogy amennyiben magát a szolgáltatást a szociális szakemberek nem tekintik az ellátórendszer integráns elemének, akkor azok klienseinek igényeire sem reagálnak. Ha – ahogyan feltételezzük – a falugondnokokat nem „használják” a jelzőrendszereik elemeként, nem alakítanak ki velük napi munkakapcsolatot, akkor sem a falugondnokok által észlelt problémákról, sem az őket foglalkoztató kérdésekről nem tudnak, a feléjük irányuló elvárásokra nem kínál(hat)nak megoldást, nem nyújtanak szakmai segítséget a falugondnokoknak, s ezáltal az általuk ellátott aprófalvak érintett lakosságának sem.

A kirekesztődés ebben a vonatkozásban is kétirányú, ezért a kutatás során megkérdeztük a falugondnokokat is: kikkel, milyen szakemberekkel milyen kapcsolatban vannak. E kérdés megfelelő értelmezéséhez fontos szem előtt tartanunk a következőket: a falugondnokokkal kapcsolatban nincsenek pontos és különleges elvárások sem végzettsége, sem a kötelezően

ellátandó feladatok tekintetében, a gyermekvédelmi törvény nem is említi e szolgáltatót, miközben részletesen sorolja a jelzőrendszer lehetséges szereplőit.

A megválasztott falugondnokok kötelesek részt venni egy képzés-sorozaton, amely azonban nem készíti fel őket a szociális ellátórendszer különféle intézményeiben dolgozó szakemberekkel való együttműködésre, a kirekesztődés jelenségére, azokra a lehetséges szerepekre, amelyeket a falugondnok munkája során felvállalhat – közvetítő, tanácsadó, stb. Mindezek együttese eredményezi feltételezésünk szerint a szociális intézmények „érdektelenségét” a falugondnokok kínálta lehetőségek iránt, és a falugondnokok tanácsalanságát és mozdulatlanságát a többi szakemberrel való együttműködés tekintetében.

3. Kutatási módszereink

A Zalai Falvakért Egyesület Falugondnoki tagozata évek óta szervezi a falugondnokok képzését, együttműködését. A Zalai Falvakért Egyesület polgármester és jegyző tagjai szintén gyakran vesznek részt ezeken a találkozókön, ami a kistelepülési döntéshozók és szakemberek, falugondnokok közötti közvetítés kiváló alapjait teremtette meg. A kutatási terv épít e kapcsolatrendszerre: a falugondnokokat és a települések vezetőit tájékoztattuk az induló kutatásról, s kértük segítségüket. Valamennyi zalai falugondnoknak önkitöltős kérdőívet küldtünk, amiben munkafadataira, az általa ellátott klienscsoportra, valamint az egyéb szakemberekkel való együttműködés napi gyakorlatára kérdeztünk rá. A kiküldött 62 kérdőívből 42 érkezett vissza kitöltve, ami 68% arány.

A Zala megyében működő falugondnokságokat tipizáltuk, és figyelembe véve a módszertani osztály munkatársainak személyes tapasztalatait, 10 falu került kiválasztásra. A szempontok a következők voltak:

- egy vagy több települést lát el az adott szolgálat,
- az ellátott település szerkezete (szeres, külterületi, stb.),
- az ellátott település lélekszáma,
- a falugondnok neve (ami feltételezésünk szerint az elvégezhető feladatok körét jellemzően behatárolja),
- ki a fenntartó (jellemzően önkormányzatok a fenntartók, de akad alapítvány is).

A kiválasztott településeken munkatársaink strukturált interjúkat készítettek a településen élők, fiatalok, idősek, romák körében (a 10 településen 76 interjú készült), valamint a közeli településeken működő – amennyiben volt ilyen – családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok és

gondozási központok munkatársaival (9 ilyen beszélgetés zajlott). Az interjúalanyok kiválasztása az utcán, közintézményeken, buszmegállóban, utcán, kertekben teljesen véletlenszerűen, különböző napszakokban történt. Ezek az interjúk arra fókuszáltak, hogy kiket lát el a falugondnok, a falvak lakói mennyire ismerik a szolgáltatást, hogyan vehetik igénybe, mennyire széleskörű az igénybevevő réteg, illetve a kérdezettek milyenek látják a szolgáltatást. Az interjúalanyok kiválasztásának e véletlenszerűsége okán eltérő mértékben kerültek közéjük a szolgáltatások használói, ám valamiféle általános ismertségről, feladatértelmezésről, jellemző működésmódról, az ellátottak és kimaradók köréről képet alkothattunk.

A szociális intézmények munkatársai esetében arra is rákérdeztünk, milyen az együttműködés, és az adott intézmény munkatársai milyenek látják a kistérség szociális ellátórendszerét, s ebben hol a helye, mi a szerepe a falugondnoknak.

A kérdőívek és interjúk elemzése, értékelése után a falugondnokok, szociális szakemberek, polgármesterek és jegyzők meghívásával összegző munkatalálkozóra hívtuk az érintetteket, ahol a kutatás tapasztalatait vitattuk meg. Körbejártuk azokat a kérdéseket, hogy hol kiket lát el a falugondnok, ez a helyi gyakorlat mennyire függ a falugondnok és a polgármester, illetve a szakemberek személyes elvárásaitól, milyen módokon és hogyan értesülnek a helybéliek a szolgáltatások igénybevehetőségéről, valamint a többi szociális szakember mit vár el és mit kínál a falugondnoknak.

4. A zalai falugondnokságok

4.1 A számok nyelvén

A falugondnoki rendszer 1993 óta létezik Vas megyében, 1994-től működik Zalában, és 1998-tól Győr-Moson-Sopron megyében is megtalálható az ország legkisebb átlagos településnagysággal bíró régiójában, a Nyugat-Dunántúlon. E szolgáltatás emberközelségénél, eszközzel való ellátottságánál és mobilitásánál fogva kitörést jelenthet az apró falvak zárványaiba rekedt szociálisan hátrányos helyzetű csoportok számára.

1. táblázat

Falugondnoki szolgálatok száma

	000 10 aradi települések 1990-1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Összesen
Gy-M-S	65	-	-	-	-	-	1	3	3	2	9
Vas	140	-	6	6	5	4	6	5	8	4	47
Zala	169	-	-	8	6	6	5	14	13	4	62
Régió összesen	374	-	6	14	11	10	11	20	24	11	118
Magyarország		95	64	44	49	53	67	73	71	45	595

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adattára

2. táblázat

Falugondnoki szolgálatok száma Zala megyében, évenkénti bontásban, 2003. június

Beindított szolgálatok száma	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Összesen
Zala megye	8	6	6	5	14	13	4	6	4	4	70

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adattára

A hálózat évről évre bővül, s mivel több szolgálat nem csupán egy falut lát el, a falugondnokság által ellátott települések száma ennél nagyobb.

3. táblázat

Falugondnoki szolgálatok által ellátott települések az összes zalai település arányában, 2003.

Települések lakosságszáma:	- 499	500-999	1000-1999	2000-	Összesen
Falugondnok által ellátott település	71	17	3	0	91
Összes zalai település száma	154	57	34	12	257
Falugondnok által ellátott települések aránya	46,1%	29,8%	8,8%	0%	35,4%

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adattára, KSH

A 3. táblázat tartalmazza azokat a szolgáltatásokat is, amelyek nem jogosultak normatív támogatásra, ám a falvak döntéshozói megfelelő és szükséges ellátásnak ítélve a falugondnokságot, azt saját erőből elindították és fenntartják.

4. táblázat

A falugondnoki hálózat kiépültsége a 660 főnél kisebb településeken

2003. június	660 főnél kisebb települések	Arányuk a 660 fő alatti zalai településekhez
Falugondnoki szolgálatot működtető település	70	40,2%
Falugondnoki szolgálattal ellátott település	91	52,3%
Összes zalai településből:	174	100%

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adatai, KSH

(Normatívával támogatott falugondnokságok a 600 fő alatti településeken indíthatók, és a lakosságszám 660 főig nőhet.)

5. táblázat

A falugondnoki hálózat által ellátott népesség aránya

2003. június	Népesség (fő)	Arányuk a 660 fő alatti települések lakosságához
Falugondnoki szolgálatot működtető, 660 fő alatti települések lakónépessége	26 802	57,2%
Falugondnoki szolgálattal ellátott, 660 fő alatti települések lakónépessége	31 092	66,4%
660 fő alatti zalai települések népessége	46 859	100%

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adatai, KSH

Az adatokból látható: meglehetősen jónak mondható az ellátás kiépültsége, hiszen gyakorlatilag az érintett kis falvak fele már működteti a szolgáltatást, illetve dolgozik a településen valamelyik „szomszédal” közösen foglalkoztatott falugondnok. Ez azt jelenti, hogy a kistelepüléseken élők kétharmada juthat hozzá a szolgáltatásokhoz. A 4. és 5. táblázat

számainak összevetéséből az is kiderül, hogy e magasnak mondható kiépültség mögött a nagyobbak jobb ellátottsága húzódik meg, azaz a falugondnokot még nem alkalmazó falvak jellemzően az igazán kicsik köréből kerülnek ki. Ez persze azt is jelenti, hogy figyelembe véve a minél kisebb település, annál nagyobb az ott élők kirekesztődésének veszélye összefüggést, látható: a célzottság fokozható, a továbbfejlesztés szempontjából figyelmet érdemlő tényező.

6. táblázat

A falugondnokságok a fenntartó, és az ellátott települések száma szerinti megoszlása

Lélekszám	Ellátott települések száma adott népességszámnál	Fenntartó		Ellátott települések száma		
		önkormányzat	alapítvány	1	2	2-nél több
0-150 lakos	27	26	1	8	3	2
150-600 lakos	53	52	1	42	6	2
600 lakos felett	11	10	1	7	-	-
Összesen:	91	88	3	57	9	4

Forrás: A Zalai Falvakért Egyesület adataira

A szolgálatok kb. tizede működik több, általában két településen – ez leginkább a nagyon kicsi, 20-30 fős települések jellemzője. A falugondnokságok kiépültsége azonban mutat még egy, ugyan számszerűen nem, ám a kellő helyismerettel bíró szakemberek egybecsengő tapasztalatai alapján igazolható sajátosságot Zalában: a köztudottan magas roma népességgel bíró falvak körében nem terjedt el a többihez hasonló mértékben e szolgáltatás, s miközben a megye egészében meglehetősen magas a cigány népesség aránya, a falugondnokok között alig találunk romát. Ez a tény rávilágít arra a problémára, hogy még e jól célzott és hatékonynak tételezett szolgáltatás is súlyos önellentmondást hordoz. Nevezetesen: miközben a mai magyar társadalom szegénységi kockázatnak leginkább kitett, egyik jól körülhatárolható csoportja a falvakban élők köre, az erre a rétegre fókuszáló szociális alapellátások köréből is kiszorulnak települések – s ezáltal az ott élők – az etnikai dimenzió mentén. Véleményünk szerint nem szorul magyarázatra e kijelentés drámai súlya.

7. táblázat

A falugondnokok nemek szerinti megoszlása

Lélekszám	Települések száma	Falugondnok neme			
		férfi	%	nő	%
0-150	27	21	77,8	6	22,2
150-600	53	39	73,6	14	26,4
600 lakos felett	11	10	90,9	1	9,1
Összesen:	91	70	76,9	21	23,1

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek, ZFE adattára

A nemek megoszlása szempontjából jobb a helyzet: majd’ minden negyedik falugondnok nő. A szolgálatok működésének elemzésekor még visszatérünk ennek az aránynak a jelentőségére. A falugondnokok nemek szerinti megoszlása mellett igen jelentős a falugondnok helybéliségének kérdése. Miközben alapvető elvként fogalmazódik meg a helyben elérhetőség és falubéliség, éppen a legkisebb településeken gyakori, hogy a falugondnok más település lakója – az önköltő kérdőívek szerint a 150 fő alatti falvakból válaszoló 11 falugondnok közül 7 nem az ellátott településen él! A nagyobb falvak esetében azonban ez a jelenség már csak elvétve fordul elő. Ennek vélhetően az igen kicsi falvak idős népessége, a munkavállaló korú, megfelelő aktív személyek „hiánya” az oka.

A falugondnoki szolgálatok jelentősége a társadalmi kirekesztődés mérséklésében akkor érthető meg igazán, ha ismerjük azt a közeget, ahol működnek. A falvak közintézményekkel, szolgáltatásokkal való ellátottsága fontos szempont.

8. táblázat

Közigazgatás, egészségügy és szociális alapellátás elérhetősége a településeken, százalékos arány

	Polgármesteri hivatal	Körjegyzőség	Háziorvosi rendelő	Fogorvosi rendelő	Gyógyszertár	Gyermekjóléti szolgálat irodája	Családsegítő szolgálat irodája	Idősek klubja
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában							
0-150	64	27	45	18	18	18	18	0
150-600	77	32	82	0	0	23	18	11
600 lakos felett	83	83	100	33	83	33	50	55
Összesen:	74	38	74	10	18	23	23	13

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek, ZFE adattára, Megyei módszertani osztály - idősellátás

Jelenleg Zalában 38 településen biztosítják az idősek napközbeni ellátását idősek klubja vagy gondozási központ formájában, ez az összes település 15%-a. Miközben a falugondnoki szolgáltatást nyújtó falvak az összes település 35%-át teszik ki (tehát minden harmadik zalai faluban működik falugondnok), a falugondnoki szolgáltatást és idősek napközbeni ellátását is biztosító települések száma 12. Ez azt is jelenti, hogy az idősek napközbeni ellátását biztosító települések közül minden harmadik falugondnokot is foglalkoztat. A 600 fő alatti települések 7%-a tartja fenn tehát mindkét intézményt, ami magas aránynak tekinthető a megyei – egyébként rettentő alacsony – 15%-hoz képest, ha figyelembe vesszük, hogy a falugondnoki szolgáltatásokra gyakran a szociális intézmények kiváltóiként is tekintünk. Itt pedig látjuk: a 600 fő alatti települések körében a napközbeni ellátást nyújtó intézmények fenntartóinak aránya fele a megyei átlagénak, ami az önkormányzati források szükségessége és egyéb sokat emlegetett nehézségek ismeretében kedvezőnek mondható.

Érdekes eltéréseket mutat a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok elérhetősége a településnagyság tekintetében – az erről szóló adatsorokat a helybéliek információi alapján állítottuk össze. Fontos azonban tisztázni, hogy a hétköznapi szóhasználat keveri a

családgondozó és családsegítő kifejezéseket, ami gyakran nehezen beazonosíthatóvá teszi a szakembereket, illetve intézményi egységeket. Tekintettel arra, hogy a megyében működő családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok esetében csak egyes nagyobb városokban különül el ténylegesen a két feladat és intézményi egység, a szolgáltatások valódi elérhetőségére nem lehet levonni semmiféle következtetést, csupán egyet: minél kisebb egy falu, annál nagyobb a veszélye annak, hogy nem jelenik meg ott rendszeresen tanácsadó-támogató szociális szakember.

9. táblázat

Közüktatási és közmívelődési intézmények elérhetősége a falvakban, százalékos arány

	Bölcsőde	Óvoda	Iskola	Teleház	Mívelődési ház	Könyvtár
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában					
0-150	0	18	18	18	54	73
150-600	0	27	18	18	73	86
600 lakos felett	0	100	100	43	67	100
Összesen:	0	36	31	20	64	85

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek, ZFE adattára

10. táblázat

Egyéb intézmények, lehetőségek a falvakban, százalékos arány

	Bolt	Vasútállomás	Buszmegálló	Egyéb, pl. posta
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában			
0-150	73	9	82	18
150-600	100	77	48	15
600 lakos felett	100	14	100	43
Összesen:	92	13	87	26

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek, ZFE adattára, KSH

Az intézmények és utazási-kommunikációs lehetőségek hiánya jól tükröződik az adatokból. E hiányok pótlása vár a falugondnokokra. A településeken élőknek arról is kérdeztük, ez mennyire sikerül.

4.2 A kutatás során vizsgált falvak főbb jellemzői

Kutatásunk 10 kiválasztott településen különböző módszerekkel vizsgálta a szolgálatok működését, a falvakban élők szolgáltatásokhoz való hozzáférését és a falugondnoki szolgáltatások ismertségét, jellegzetességeit. Tekintettel arra, hogy e vizsgálat személyében érint 10 falugondnokot, s a települések kicsinysége miatt egyes interjúalanyok könnyen felismerhetővé válnának, a falvak neveit és minden olyan mozzanatot, ami könnyen beazonosíthatóvá teszi őket, megváltoztattunk. Az adatok nagyságrendjét, a lényeges jellemzőket természetesen nem módosítottuk, de a szakmai normáknak megfelelően igyekeztünk interjúalanyainkat és az érintetteket felismerhetetlenné tenni. Ez is oka annak a döntésünknek, hogy a kirekesztődés jelenségéhez véleményünk szerint kapcsolódó lényeges körülményeket, jellemző helyzeteket leíró jelleggel ismertetjük. Igyekeztünk megtartani a korrekt egyensúlyt a szakmai objektivitás, a tények és az egyes emberek tisztelete között.

11. táblázat

A vizsgált települések adatai

A település (fantázia)neve	Lélekszám, kerekítve	Ellátott településszám	A falugondnok neme	Helyben él-e?
Belénbő	1400	1	férfi	igen
Cserenye	500	1	nő	igen
Gyepfölde	1000	1	férfi	igen
Gyurósi	500	1	férfi	igen
Karahely	40	2	férfi	nem
Keszőce	70	1	nő	igen
Kisvölgyes	1400	1	férfi	igen
Papdomb	600	2	nő	igen
Újlak	700	1	férfi	igen
Zalány	800	1	férfi	nem

A falvak közül a két legkisebb, Karahely és Keszőce zsáktelepülések. Érdekes és Zalában jellegzetesnek mondható szórt szerkezetű település Gyepfölde, amit ezen a vidéken szegesnek mondanak. A dombokon csoportokban, bokrokban állnak a házak, a település zalai viszonylatban nagynak számít, ám sajátos szerkezetű és szórt belterülete miatt indokolt a falugondnokság működtetése. Zalány és Belénbő nagyobb falvak, jelentős lakott külterülettel. A vizsgált falvak közül az egyik legnagyobb Kisvölgyes. A központi településhez közel

fekvő, ma már közigazgatásilag egy egységet alkotó több apró településből áll valójában e nagynak számító falu. Karahely és Papdomb esetében a falugondnokság egy-egy szomszédos, nagyobb települést is ellát.

12. táblázat

Helyben elérhető intézmények, szolgáltatások

A település (fantázia)neve	Helyben működő intézmények
Belénbő	PMH, óvoda, iskola, teleház, műv.ház, könyvtár, rendelő, gyógyszertár, bolt, buszmegálló
Cserenye	PMH, könyvtár, háziorvosi rendelő (heti 1 óra), bolt, buszmegálló
Gyepfölde	Körjegyzőség, óvoda, iskola, teleház, műv.ház, könyvtár, háziorvosi rendelő, bolt, buszmegálló
Gyurósi	Körjegyzőség, teleház, műv.ház, könyvtár, háziorvosi rendelő, bolt, buszmegálló
Karahely	nincsen
Keszőce	könyvtár, háziorvosi rendelő, bolt, buszmegálló
Kisvölgyes	Körjegyzőség, óvoda, iskola, műv.ház, könyvtár, háziorvosi és fogorvosi rendelő, idősek klubja, családsegítő és gyermekjóléti szolgálat központja, gyógyszertár, bolt, buszmegálló
Papdomb	Körjegyzőség, óvoda, iskola, műv.ház, könyvtár, háziorvosi rendelő, bolt, buszmegálló
Újlak	Körjegyzőség, óvoda, iskola, műv.ház, könyvtár, háziorvosi és fogorvosi rendelő, gyógyszertár, bolt, buszmegálló
Zalány	Körjegyzőség, óvoda, iskola, műv.ház, könyvtár, háziorvosi rendelő, családsegítő és gyermekjóléti szolgálat központja, bolt, buszmegálló

4.2 A falugondnokság az ellátott településeken élők és a szociális szakemberek szemével

BELÉNBŐ

A falugondnoki szolgálat ellátását egy a múltban különálló, ma közigazgatásilag Belénbőhöz tartozó településrész elérhetőségének javítása érdekében indították. A falu zalai viszonylatban gazdagnak számít mind az ott élők megélhetési körülményei, mind az intézményi ellátottság szempontjából. A település népessége kétszerese a falugondnokság működtetésére vonatkozó jogszabályban meghatározott településnagyságnak, és meglehetősen sajátosnak mondható, hogy az ellátandó településrészt újonnan épült, szép házak alkotják. Az e településen működő szolgálat tehát nem nevezhető igazán jól célzottnak, és a vállalt feladatokhoz képest rendelkezésre álló eszközök sem tűnnek igazán adekvátnak: a falugondnoki jármű egy 5 fős személyautó. A nem megfelelő eszköz, a kisebb mértékű igények és az alább részletezésre kerülő „intézményorientáltság” együttesen eredményezheti azt a furcsa helyzetet, hogy e viszonylag nagy településen a megye összes falugondnokságához viszonyítva itt a legkisebb az átlagosan ellátott személyek száma a falugondnokok saját adatközléseit alapul véve.

A lakossági interjúk során 3 idős (egy asszony és 2 férfi), 6 középkorú embert (2 nő, 4 férfi, közülük egyikük valószínűleg roma) és 1 fiatal férfit kérdeztünk a szolgáltatásról. A megkérdezettek között volt a falu plébánosa és egy önkormányzati alkalmazott is. A beszélgetések során kirajzolódott kép szerint ezen a településen, ahol több intézmény is rendelkezésre áll, a falugondnok feladatainak jelentős része az intézmények szállítási kapacitásának javítására összpontosul. Ezt az eredeti elképzelésekhez nem egészen illeszkedő feladatértelmezést azonban – ti. hogy nem az itt élőkre, hanem az intézményekre összpontosít – valamelyest ellenpontosítani tudja a választott falugondnok személyisége, elkötelezettsége. A megkérdezettek közül csak egy ember nem tudta beazonosítani, a faluban éppen dolgozó közmunkásokkal tévesztve össze a falugondnokot, a többiek azonban egybehangzóan dicsérték.

„Kiviszi az ebédet, az öregeket autóval összeszedi, elviszi rendezvényekre, gyógyszert visz nekik, virágokat is öntöz a háznál, a temetőgondozást végzi. Ügyes gyerek, segítőkész. Ide a boltba is hoz sokszor cetlit, meghívót a rendezvényekre. Mindenki kap tájékoztatást; aki kapcsolatban van vele, annak ad szórólapot. A boltba is hoz szórólapot, meg plakátot is, hogy rakjuk ki. (...) Akinek szüksége van rá, az a számát mind tudja. De az önkormányzaton, a polgármesteri hivatalon keresztül is el lehet érni. Meg vagyunk itt elégedve a szolgáltatásokkal. A szomszédos falugondnokkal össze is dolgoznak, onnan

hoznak ide gyerekeket az óvodába.(...) A polgármestert is szállítja ide-oda, hivatali dolgokban.”

A megfelelő intézményi ellátottságú település családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatását a közeli város térségi ellátást biztosító intézménye nyújtja a belénbőiek számára. Az intézményvezető üdítő képet fest a falugondnokról és a kialakult kapcsolatrendszeréről:

„(...) ez a falu 'gondozói szolgálata'. Lényege, hogy az elesettséget, a problémákat előbb észleli. Másrészt a falugondnok közelebb kerül az emberekhez. Amikor az időseket látogatja, informálja őket arról is, mi történik a faluban. Azok, akikhez jár, könnyebben megnyílnak előtte, kérhetnek pl. tanácsot akár földműveléssel, eladással kapcsolatban is. Ezen kívül több irányba is jelez. Képviselőtestületi tag is, így az önkormányzat felé is tudja jelezni, ha valakinek nincs pénze. Másrészt az egészségügyi dolgozók felé, ha valaki ellátásra szorul. Vagy az iskola felé a gyerekek esetében, ha gond van. (...) Az egyik legfontosabb feladata az idősek és a gyerekek szállítása. (...) a falugondnoknak olyan szerepe is van, hogy a gondozásban nyújtott segítségével esetleg megelőzi a szakellátásba kerülést (...), az idősek a legkritább esetben hagyják el a lakóhelyüket, hiszen akkor mindenüket ott kéne hagyni. A fogyatékkal élőket – nagygenerációs faluközösségek révén – amíg otthon elláthatók, nevelhetők, nem engedik ki a családból. A falugondnok tulajdonképpen hozzájárul az otthoni ellátás színvonalának az emelkedéséhez, a lakosság komfortérzetének növekedéséhez.

A prevenciós szerepet illetően, ha elmondják a falugondnoknak a problémákat, előbb jutnak orvoshoz. Az agyér-elmeszesedés pl. kóborlást okozhat, volt egy néni, aki eltűnt, és a falugondnok révén, aki tudott a betegségről, már időben keresni tudták.

Ha a gyerek az utcán késő este kóborol, a falugondnok utánajár, mi lehet az oka.

(...) a falubeliek az ilyesfajta segítséget (...) nem érzik beavatkozásnak, hanem inkább odafigyelésnek. Ezért is ésszerűtlen lenne a falugondnokot „közhatalmú munkásként” foglalkoztatni. „Túl drága órabér” lenne olyasvalakiért, aki a falu bizalmát élvezi. Rendben van, ha megkérik fát vágni, de az ároktisztogatást ne ő végezze. (...)

A lényeg, hogy a családsegítő és a gyermekjóléti a falvak gondjáról értesült legyen, egymás nélkül nem tudnak létezni. Oda-vissza jellemző a rászorultság. A falugondnoknak is tudnia kell, hogy van-e beavatkozás a családsegítő részéről, mert ezáltal neki kevesebb feladata lehet. Fordítva is igaz: ő is vesz le a családsegítő válláról gondot.”

Összességében elmondható: a nagyobb, intézménnyel ellátott települések esetén komoly problémaként jelentkezhet az „intézményi használók” túlsúlya. Ebben az esetben fennáll a veszély, hogy bár a szolgáltatás kihasználtsága magas, a falugondnok személyisége megfelelő, a település egyes csoportjai – jelen esetben a gyerekek és az idősek egy csoportja – részesül kiemelten a szolgáltatásból, ám éppen azok, akik nincsenek a hivatal, a pedagógusok, orvos és esetleg helyben dolgozó szociális szakemberek „szeme előtt”, kiszorulnak az ellátásból. Az interjúk és a szakemberek tapasztalatainak összegzéseként elmondható: Belénbőn viszonylag kevés a gazdasági, társadalmi szempontból nehéz helyzetben lévő család, ám a falugondnoki szolgáltatás intézmények mobil egységeként való értelmezése miatt eleve azokra összpontosít jellemzően a szolgáltatás – a falugondnok és a vele együtt dolgozók jóindulata ellenére – , akik egyébként is részesülnek valamiféle ellátásban. Mindemellett fontos segítséget nyújt a magukat már teljes egészében ellátni nem tudó idősek számára, ami a falu lakói szemében felértékeli a munkáját elkötelezetten végző falugondnok személyét is.

CSERENYE

A település érdekes adottsága, hogy a közigazgatásilag hozzá tartozó településrész lakói inkább a szomszéd faluba járnak be, miután az egy egyenes, viszonylag rövid és jól járható úton érhető el, ellentétben a saját falu központjával, ahova egy igen kanyargós, meredekebb, hosszú, erdőn átvezető út visz. E körülmény sok mindent meghatároz a külterületen élők lehetőségeit és igényeit tekintve.

A földrajzi adottságok, a másik faluval meglévő tradicionális kapcsolatok is e szomszédos településhez kötik a külterület lakóit. A falugondnokot Cserenyén ismerik az emberek, kedvelik, általában tisztában vannak feladataival, elérhetőségével. A Cserenyén készült 7 lakossági interjú – 4 idős emberrel (3 nő és 1 férfi), 2 középkorúval (1 férfi, 1 nő) és 1 fiatal férfival – megerősíti ezt. A konkrét, egyértelműen szociális szolgáltatásnak tekinthető segítségekre – mint például a szociális étkeztetés – alig jelentkezett igény, innen azonban nem léptek tovább, nem keresték a valós igényekre a helyben adható megfelelő válaszokat,

megoldásokat. A szomszéd falu felé irányuló szolgáltatáshasználat támogatását az interjúk tapasztalatai szerint sem a vizsgált településrész lakói, sem a falugondnok nem tekinti feladata részének.

„Ügyei nagy részét a szomszédos településen intézi az idős asszony és családja, ami értelmezésük szerint nem tartozik a falugondnok által ellátott területhez, ezért talán fel sem merül sem benne, sem a falugondnokban, hogy kapcsolatot keressenek egymással. (...) Nem jön rendszeresen a falu ezen részébe. Ebédet hozott volna, de nem volt rá igény. (...) A közlekedési problémáit mindenki megoldja maga, mert bár lehetne talán kérni az önkormányzattól autót, de az problémás.”

A falugondnoki szolgálat kialakult célcsoportja kellően szélesnek mondható, gyerekek, idősek egyaránt igénybe veszik az ellátást. Inkább a fiatalabbak, középkorúak tartják feleslegesnek, „nem csinál az semmit”, mondják a falugondnokról. Ennek oka feltehetően a kapcsolat- és információhiány mellett az elvárások különbözősége. Összességében elmondhatjuk, hogy egy általános, elméleti falugondnoki mércének jól megfelelne, ellátotti csoportja széles, a település lakói tudják, ki a falugondnok, mi a feladata, és mit végez valójában, ám a helyi speciális adottságokhoz és igényekhez nem alkalmazkodik kellőképpen, az adekvát ellátási formákat és feladatokat, működésmódokat nem dolgozta ki teljesen. Ennek következtében kirekesztődnek az ellátásból azok, akik „csak” a távolságok leküzdését tekintik helyi életük nehézségének. Sem a falugondnok nem ismerte fel igényeiket, sem az érintettek nem látják, hogy lehetőségük lenne élni a szolgáltatás kínálatával.

A faluban nincs más szociális intézmény. A térségi feladatot ellátó nagy intézménynek a faluért felelős munkatársai ismerik a falugondnokot, pontos feladataival azonban nincsenek tisztában, az esetleges együttműködésben rejlő lehetőségekre vonatkozóan nincsenek elképzeléseik. Környezettanulmány készítéséhez veszik igénybe tájékozottságát, s bár rátermett személyiségnek tartják, elismerik falubeli presztízsét, mást nem „látnak bele” a lehetséges közös munkába, nem keresik őt, s nem nyújtanak számára még a szakmai kérdések közös megvitatásában megnyilvánuló támogatást sem. A szociális szakemberek, az ellátórendszer intézményeinek munkatársai részéről tanúsított érdektelenség – a szakmai segítséget esetlegesen igénylőktől való „távolmaradás” tényét tovább súlyosbítva – hozzájárul a fent leírt jelenség, azaz az adekvát megoldások kidolgozásának elmaradása kapcsán jelentkező hiányok fennmaradásához.

GYEPFÖLDE

Gyepfőldé jellegzetes, szeges település. A településen 8 interjúból 3 idős emberrel (2 férfi, 1 nő), 2 középkorúval (1 férfi, 1 nő) és 3 fiatallal (1 férfi, 2 nő) készült, a megkérdezettek közül a két fiatal lány vélhetően roma. Ők ketten nem ismerték a szolgáltatást, egyikük 13 éves, és más ellátások, intézmények vonatkozásában is tájékozatlan volt, a másikuk zavart volt, nem akart és/vagy nem tudott válaszolni a kérdésekre. A többi interjúból – és módszertani munkatársaink személyes tapasztalatainak ismeretében – azonban egyértelműen jól működő szolgálat képe bontakozott ki.

A megkérdezettek felsorolták a falugondnok által ismereteik szerint ellátott feladatokat: ebédhordás, bevásárlás, az önkormányzat által küldött levelek, egyéb küldemények eljuttatása a falubeliekhez. A falugondnok utaztatja az óvodás gyerekeket, az egyik, jellemzően romák lakta szegből rendszeresen szállítja orvoshoz az ott élőket. Megemlítették, hogy „nehéz tárgyak szállításába” is besegít, ezek jellemzően mezőgazdasági eszközök, ami a munkavégzésben nyújt segítséget a helybélieknek. Emellett a társadalmi kirekesztődés mérsékléséhez jelentősen hozzájáruló tevékenységekről is beszámoltak: az országgyűlési és helyhatósági választások idején sokakat a falugondnok vitt el a szavazóhelyiségekbe, valamint több, szabadidős-kulturális szolgáltatáshoz, lehetőséghez is hozzájuttatja őket, mint például a gyerekek uszodába járása vagy idősök közös kirándulásai. A futballcsapatot azonban nem szállítja. Érdekes volt az a vélemény, amely a települési önkormányzat tevékenységét, teljesítményét gyengének minősítette, a falugondnokkal kapcsolatban azonban elégedettségének adott hangot.

Többen említették: azon túl, hogy személyesen ismerik és kapcsolatban is vannak a falugondnokkal, a havonta megjelenő helyi lapban és a telefonkönyvben is benne van a telefonszáma, de az idősök klubjában is szokták ajánlani az oda járóknak a szolgáltatásait. Mindezek – t.i. a falugondnok személyisége, a helyi közösség általi elfogadottsága, a tényleges helyi szükségletekre adekvát válaszokat adó szolgáltatási kínálat, a megfelelő módszerrel és mértékben biztosított tájékoztatás – hozzájárulnak a szolgáltatásból esetlegesen kirekesztődők számának minimalizálásához.

A településen helyben nem működik szociális intézmény, a gyermekjóléti és családsegítő szolgáltatást egy hatalmas ellátási területen dolgozó intézmény munkatársai biztosítják. Az

intézményben dolgozó szociális munkások a falugondnokkal való szakmai kapcsolatot feleslegesnek ítélik.

„A családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársa mindent a hivatalon keresztül intéz. Onnan szerzi a családokra vonatkozó információkat is, közvetett módon. Minden két hétben van fogadóórája az önkormányzat épületében, akiknek van valami problémájuk, azok ott felkereshetik a családsegítő munkatársát.

Megítélése szerint e település szociális intézményrendszere a többinél fejlettebb (!), a település nagyságából adódóan. Ez egy önálló falu, itt van jegyzőség is.

A családgondozó szerint itt nincs szükség a falugondnokra. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa az intézményekkel működik együtt, óvodával, iskolával, háziorvossal, önkormányzattal. Nem kerül a falugondnokkal kapcsolatba, mert minden rendszer kiépült a faluban. Valamilyen speciális esetnek kell történnie, hogy a falugondnokkal együttműködjön.”

A helyzet paradox: mivel a településen több intézményes ellátási forma is megjelenik, a családgondozó szerint „minden rendszer kiépült” (vessük össze e kijelentést a 12. táblázatból leolvasható tényleges helyzettel!), nincs szükség a falugondnokra, a vele való szakmai együttműködésre. Annak ellenére, hogy a lakossági interjúk, a falugondnok önértékelése, a módszertani munkatársak véleménye egybehangzóan egy jól működő szolgáltatást jelez, amely képes túllépni az elszigetelt szociális szolgáltatások biztosításán (lásd a választások során kifejtett aktivitást és a szabadidő-szervezést), a településen elérhetőnek mondható másik szociális szakember sem szükségesnek nem tekinti e szolgáltatást, sem számára használható információforrásnak, sem lehetséges erőforrásnak. Ez a meglehetősen elrettentő példa alátámasztja azt a feltételezésünket, miszerint a szociális ellátórendszerből kirekesztődnek a falugondnokok, s ezáltal valamelyest klienseik is.

GYURÓSI

Tipikus zalai aprófalu, a déli határ közelében, ahol a perifériális lét a falu helyzetében, elhelyezkedésében, az ott élők problémáiban egyaránt tetten érhető. A szomszédos településsel közös körjegyzőség Gyurósin, ám összes többi intézményük a szomszédos faluban található – amellyel az elmúlt évtizedekben közös tanács működött. Ezért még ma is úgy tűnik, mintha a gyurósiak valamennyi problémájára a szomszéd település kínálna megoldásokat. A településen 6 interjú készült, 2 idős (1 férfi, egy nő), 3 fiatal (2 férfi, 1 nő) és

1 középkorú asszonnyal. (A megkérdezettek közül ketten vélhetően romák.) Az interjúalanyok közül kettő embernek nem volt a falugondnokkal semmi kapcsolata, de tudtak a működéséről. A falubeliek informáltsága jó, személyesen ismerik a falugondnokot, és többen említették, hogy a falu-tévé is hirdeti szolgáltatásait. Ugyanakkor azt is elmondták: jellemzően a polgármesteri hivatalon keresztül kell keresni, igényelni a lehetőséget.

„Ismerik név szerint. 'Az önkormányzat sofőrje.' (...) Orvoshoz viszi az embereket, kórházba, ha kell, gyógyszerekért bemegy a városba, ebédet hord ki. Oviba és iskolába viszi a gyerekeket. Sportesemények vagy kirándulások esetén lehet a segítségét kérni. A polgármestert külön nem viszi, csak ha közfeladat van. (...) A hivatalban lehet keresni. Telefonon hívják a hivatalból, ha valakit például kórházba kell vinni.”

Valamennyi interjúban, akár összességében pozitív véleményt fogalmaztak meg a megszólalók, akár panasszal éltek, megjelentek a szolgálat működésének komoly diszfunkciói és negatívumai.

„A falugondnok csak az öregekkel foglalkozik. (...) Nemrégén orvoshoz vitte a gyerekeket, és lekésték az utolsó távolsági buszt. Megkérték a falugondnokot, hogy vigye őket is haza, de ő azt mondta, hogy már nem férnek be és nem fog fordulni még egyet miattuk. Egy másik alkalommal pedig ugyancsak az orvostól jöttek volna haza, már nem volt busz, és a falugondnok azt mondta, hogy üljenek a mikrobusz hátuljába, a csomagtartó részbe, 'nekik az is jó lesz'. (...)

Lenézi a cigányokat, úgy, mint a polgármester. Egyforma mind a kettő, nem segítenek nekik. (...)

Hiába kéri, nem áll meg nekik. Nem is köszön. Érzik, hogy nem foglalkozik velük. Nem kéri sem bevásárlásra, sem gyógyszerkiváltásra, mert úgysem foglalkozna velük.”

Gyerekeket az elmondottak szerint a falugondnok ritkán szállít, jellemzően az idősekre összpontosít. A falugondnoki szolgálat deklarált elveinek, a működését szabályozó szociális törvény valamennyi alapelvének ellentmondóan, feladatát súlyosan diszkriminatív módon látja el. A probléma ebben az esetben a falugondnok személyiségében (is) kereshető. Mert mint a települést ellátó családgondozó elmondta: a falugondnokra e településen nagy szükség van az igen rossz közlekedési viszonyok miatt, a falubeli romáknak pedig – akikkel

kapcsolatban semmi különös problémát nem említett a szociális munkás- különösen fontos lenne e szolgáltatás igénybevehetősége.

Ugyanakkor szükséges látni: a tanulmányunk bevezetőjében írt, a falugondnoksággal kapcsolatos pozitívumok egy része – pl. hogy a falugondnokot a falugyűlés választja ki – kizárólag ajánlásokban fogalmazódik meg. A falugondnoki szolgálat szociális normatívával való támogatásának feltétele a megfelelő lakosságszám, biztosított jármű, szakmai program és működési engedély. A falugondnok személyével kapcsolatosan csupán a jogosítvány és a képzésen való részvétel jelenik meg. A minisztérium az általa támogatott településekkel a szolgálat indítása előtt kötött szerződésében kiköti ezeket az elvárásait, ám a falugondnoki szolgálatok egy része önerős beruházással vagy más támogatással, pl. a megyei területfejlesztési tanács forrásaiból valósul meg. A minisztériumi ajánlások ilyenkor még kevésbé hatásosak.

Itt kell azonban megjegyeznünk egy további fontos mozzanatot e demokratikusnak tartott elem, ti. a falugondnoknak a falugyűlés általi megválasztása és a társadalmi kirekesztődés jelensége kapcsán. A „falugyűlés” valójában egy közjogilag nem igazán értelmezhető, talán leginkább a közmeghallgatással analóg esemény. Sem a részvételi arányra, sem a résztvevők esetleges összetételére nem mondhatunk semmit általános, kötelező érvénnyel. Ha végiggondoljuk a társadalmi kirekesztődésnek a politikai-közéleti eseményekből való kiszorulásra vonatkozó elemeit, akár a nem megfelelő informáltság, akár az érdektelenség és/vagy értetlenség okozza a távolmaradást, a végeredmény ugyanaz: még egy „szabályosan” választott falugondnok esetében is elképzelhető, hogy éppen a helyi közösség legkevésbé „befogadott/résztvevő” csoportjai maradnak ki e döntési folyamatból. Ahogyan talán itt is történhetett, hiszen a falugondnokot itt is falugyűlés választotta.

KARAHELY

Karahely egészen apró zsáktelepülés, az idősek mellett 3-4 aktív korú lakóval. Sem fiatal, gyerekes családok, sem romák nem élnek a településen. A település méretéből is adódik, hogy a falugondnokot mindenki ismeri, többen csupán azért nem szokták telefonon keresni, mert naponta többször is találkoznak vele.

„Mit meséljek? Csak jót tudok mondani. Van házitelefonja, ha este 8-ig, 9-ig telefonálok, másnap reggel már hozza, amit kérek, gyógyszert, meg bevásárol.

Amit eddig kértem, mind megcsinálta. Kicserélte a gázpalackot; amíg a férjem még élt, és kórházban volt, elvitt engem meglátogatni. Volt rá példa, hogy kirándulásra, búcsújáróhelyekre, színházba is vitt. Almát, krumplit vesz. Azt is tudja, mit hol lehet beszerezni olcsóbban. Én még a személyes problémáimat is meg tudom vele beszélni. (...) Nemrég még valakinek a televízióját is elvitte szerelőhöz, mivel abban is jártas, hol van jó szakember, kihez érdemes fordulni.”

A karahelyi falugondnokság egy informális, személyes kapcsolatokon alapuló, szinte száz százalékban időseket ellátó, jól működő szolgálat. Emellett a családsegítő és gyermekjóléti szolgálattal is kapcsolatban áll, alapvetően a szomszédos település ellátása kapcsán. A törpefalu és a szomszédos nagyobb település – amellyel körjegyzőséget működtetnek – közösen használja, az interjúk (4 falubelivel készült) tapasztalatai alapján azonban ez nem akadályozza elsődleges feladatai ellátását.

KESZŐCE

Keszőce vizsgáldásunk másik 100 fő alatti települése, szintén zsákfalu, a főúttól meglehetősen távol. A háromnegyed részben idősek lakta településen mindössze két gyermekes család lakik. A faluban 4 interjú készült, 3 idős asszonnyal és egy középkorú férfival. Az aktív korú falubeliek többnyire a mezőgazdaságból élnek, néhányan falusi vendéglátással próbálkoznak. A település a szomszédos faluval alkot körjegyzőséget, ahol a közszolgáltatások működnek.

„A falugondnok itt ellátja az időseket, ebédet hoz, vizsgálatra viszi őket. A szállítás is működik. (...) Temetőgondnokban meg hiány van.”

Míg a település vezetői számára problémát okoz a közterületek karbantartása, és ezt várnák el a falugondnoktól, az itt élő emberek elégedettek a tevékenységével.

„A falugondnok méri a vérnyomást, kiváltja a gyógyszert, bevásárol. El lehet őt érni telefonon. Van, hogy ha nehezen járó idős ember busszal utazik valahova, a falugondnok elkíséri a megállóig, másokat orvoshoz szállít.”

Míg a helybéliek által ismert és használt, jól működő szolgálat valós szükségleteket elégít ki az idősek számára végzett házi segítségnyújtással, társas kapcsolatot, lelki támaszt is jelent számukra, minden segítséget igénylő számára elérhető, addig fontos településüzemeltetési feladatok ellátatlanok maradnak. Az előző falugondnok által elvégzett feladatokkal való összehasonlítás alapján ezeket jelenleg számon kérik rajta. A középkorú asszony remekül

teljesíti feladatát a falu szinte teljes népességét jelentő idősök felé, az elégedettség a faluban egyöntetű. Nőként, három gyermek anyjaként és a helyi élelmiszerbolt vezetőjeként nem tudja a zömében a közterület-fenntartással vagy a ház körüli férfimunkákkal kapcsolatos feladatokat is vállalni a jelenleg ellátottak mellett.

A településen tapasztaltak alapján elmondható: a falugondnokságról sokaknak alapvetően férfiaknak „testre szabott” feladattípusok jutnak eszébe, és a valóban minden helyi lakost elérő szolgálat megítélésében is konfliktusokat eredményezhet a feladatértelmezés nemi specifikációs különbözősége.

A települést ellátó gyermekjóléti és családsegítő szolgálat munkatársai a falugondnokokkal napi kapcsolatban állnak, kölcsönös és folyamatos az információcsere, szükség esetén a falugondnok autóval kiviszi a családgondozót a faluba, ami a nagy területet ellátó, ám közlekedési eszközökkel nem rendelkező szolgálat munkatársai számára komoly segítséget jelent. A falugondnokot a gyermekjóléti szolgálat jelzőrendszere fontos szereplőjének tartják, úgy látják: a falugondnok gazda és koordinátor egyben. Gazda a falun belül, koordinátor a falu és a családsegítő között.

KISVÖLGYES

Kisvölgyes az 1950-es évektől a rendszerváltásig igen dinamikusan fejlődő település volt. Az olajipar a munkásainak önálló lakótelepet hozott létre a település domboldalában, ahol kiépítette a munkásokat teljes mértékben kiszolgáló infrastruktúrát. A falu ma is megfelelő intézményi ellátottsággal rendelkezik, a falugondnokság bevezetését a belterület tagoltsága indokolta. Az itt készült 10 interjú során 5 idős (3 nő, 2 férfi), 1 középkorú és 4 fiatal nő „szólal” meg. Közülük ketten nem tudtak semmit a szolgálatról, semmiféle szempontból nem szorultak rá közösségi segítségnyújtásra, aktív korú, dolgozó, egészséges, megfelelő jövedelemmel rendelkező emberek lévén. A többi interjúból egy nyitott, széles réteget ellátó, a település egészét lefedő, a szakmai és helyi elvárásoknak megfelelően működő szolgálat képe bontakozott ki.

„Aki akarja, megtalálja. (...) Öregeket hordja. Ovisokat viszi. Hordja az ételt. A polgármestert is fuvarozza, bálókba viszi a fiatalokat. (...) Van aki vagy átmegy hozzá személyesen vagy felhívja telefonon. A polgármesteren keresztül is kapcsolatot tud teremteni. Az idősök napközijében elmondják nekik, ahová a

doktornő rendszeresen kijár. Az emberek egymásnak adják a hírt. (...) Gyógyszert is hoz, tüdőszűrésre viszi az embereket. (...) A falu TV-ben közzéteszik az elérhetőségét. (...) időseket viszi orvoshoz, kezelésre, az otthonba hétfőn behozza, pénteken hazaviszi őket. Viszi őket, ahová kell. (...) Orvos a dombon van, oda viszi fel az embereket. Amikor sokat vásárolnak és arra jár a falugondnok, akkor mindig hazaviszi őket. Elmegy mindig az alsó részbe, minden ember egyforma neki, nem csinál kivételt senkivel, a romákat is segíti.”

A képet tovább színezi a helyben működő családsegítő és gyermekjóléti szolgálat vezetője által elmondottak: ők a falugondnokot a szociális ellátórendszer integráns részének tekintik, egyenrangú munkatársi kapcsolatot alakítottak ki vele.

"Egy kistelepülésen nincsenek szelektálva a szociális feladatok, egységben gondolkoznak. Ezért nem mindig a munkakörének megfelelő feladatokat lát el, többet is vállal a falugondnok. Szociális étkeztetést biztosít, házi segítségnyújtást lát el. A faluban rangja van.

A településen elég nagy számú roma lakosság él, elég sok gond van velük. De a falugondnok sokat segít a roma lakosságnak is. Az autóval hordja a gyerekeket a nevelési tanácsadóba, fejlesztő pedagógushoz, logopédushoz. Ez ugyanakkor felveti a szülő felelősségének problémáját, mert ezzel a segítséggel leveszi a szülő válláról a felelősséget. Hosszú távon ez nem biztos, hogy jó gondolkodás. De legalább eljut a gyerek a szakszolgálatokhoz.

A falugondnok olyan igényeket elégít ki, amiket egy városi ember el sem tud képzelni. A kistelepüléseknek olyan hátrányaik vannak, amiken segíteni kell: szakboltok, gyógyszertár hiánya, stb.

A „kisvölgyesi” falugondnok kompetens személy erre a feladatra. Közösség szervező, népművelői vénája van, ezért választották meg annak idején. Ünnepeket szervez, szüreti bált, farsangot. Személyiségében olyan ember, aki szeret segíteni.

A központi konyha ellátja az iskolát, az ovit, a szociális otthont és a szociális étkeztetésben részesülőket is. Fontos, hogy mindenki időben kap enni.

Szállításban fontos szerepet játszik az idősek szállítása. Bevásárlásoknál is segít. Nagyon gazdaságosan tudja megszervezni az útjait, hiszen az önkormányzat számára a kötelező feladatok ellátása mellett fontos, hogy mindez gazdaságosan legyen megoldva.

A térség szociális ellátottsága jó, működik a házi segítségnyújtás, bentlakásos intézet is van a településen. Jó az együttműködés a családsegítő és gyermekjóléti szolgálattal is. Mindenki megbecsüli a falugondnok munkáját.”

Feltehetően e kedvező és korrekt, ugyanakkor szakmai szempontból előremutató vélemény kialakulásában jelentősége lehet annak a ténynek, hogy ugyanazon a településen dolgozik a szociális munkás és falugondnok. A családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok munkatársai ilyen esetben világosabban érzékelik a helyi közvéleményt, a szükségleteket, egy-egy meghatározó helyi személyiséggel való kapcsolattartás fontosságát. Ez utóbbi mozzanat lényeges adalék lehet a kizárólag az intézmények méretének növelésére irányuló normatíva-változtatások felülbírálatához is.

PAPDOMB

Papdomb kb. 600 fős, jellegzetes zalai település. Az itt készült 7 interjú készítésekor 4 idős embert (2 férfi, 2 nő) és 3 fiatal nőt szólítottunk meg. Valamennyien ismerték a falugondnokot:

„Tudják a telefonszámát, de az orvosi rendelőnél is rendszeresen megtalálni. Meg lehet keresni a hivatalon keresztül is. Egyszerűen tudják, hogy merre jár.”

Az elmondottak szerint gyerekekkel és idősekkel is foglalkozik, jól bánik valamennyi korosztállyal, romákkal is rendszeresen kapcsolatot tart.

„Jár a gyógyszertárba kiváltani a recepteket, kihordja az ebédet, szállítja az időseket, az iskolásokat elviszi tanulmányi versenyre, néha tanári felügyelet nélkül is, mert a gyerekek is nagyon szeretik és szót fogadnak neki. Az ovisokat rendszeresen szállította logopédushoz.(...) Bevásárol, ha kéri. A gyógyszert sokan kiváltatják vele. Otthagyják a doktornőnél a receptet és a falugondnok délután mindenkinek házhoz viszi a gyógyszert. (...) ha találkoznak a gyógyszertár előtt, akkor a fel szokta ajánlani, hogy hazaviszi őket. Nagykanizsára vitte rákszűrésre is az embereket”

A település még jól átlátható mérete, a falugondnok személyisége és a helyi vezetők által meghagyott kellő mozgástér, döntési szabadság együttese teszi lehetővé az itt tapasztalt, a kirekesztődés ellen is hatékony működést.

Elgondolkodtató ugyanakkor, ahogyan a jól működő szolgálatról a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársa vélekedik:

Ismeri személyesen a falugondnokot, de nincs kapcsolata vele, mert ő a gyerekekkel foglalkozik, a falugondnok pedig az idősekkel. Nem tud a feladatairól, mert nem tájékoztatják róla. Nem tudja, hogy hogyan szervezi meg a munkáját. Erről nem kell, hogy tájékoztassák a családsegítőt, elég, ha mindenki a saját feladatát ellátja. Nem keresi vele a kapcsolatot, segítségét sem veszi igénybe.

Akárcsak a Cserenyét és Gyepföldét ellátó családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársai, ez a szakember sem ismeri a falugondnokság valódi tartalmát, a benne rejlő szakmai együttműködési lehetőségektől pedig elzárkózik.

ÚJLAK

E Papdomboz hasonló település falugondnoka nem rendelkezik járművel, ami súlyosan megnehezíti feladatai ellátását. Az évek óta működő szolgáltatás hatékonyságát, mobilitását, elvégzett és vállalható feladatait alapvetően behatárolja ez a hiányosság. Elmondható, hogy a vizsgált települések között a legkevésbé ismertnek tűnő szolgálatok egyike az újlaki. A 8 megkérdezett helybéli (3 idős: 1 férfi, 2 nő, 4 középkorú: 2 férfi, 2 nő és 1 fiatal nő) közül hatan nem tudták beazonosítani a falugondnok személyét, és feladataival sem voltak tisztában.

„Falugondnok? Van polgárőrség, meg nyugdíjasklub, de falugondnokról nem tudok.” „Falugondnok? Ez az önkormányzati dolgozók feladatköre. Ebédhordásra van valaki, meg fűnyírásra, parkosításra, kapálásra, sövényvágásra, hólapátolásra, tüzelő behordásra télen. (...) Hallottam róla, hogy lesz valami, szervezik, de nem tudom, hogy megvalósult-e. Attól még lehet. Tudom, hogy van a környező településeken.”

Feltehetően szinte csak azok az idősek ismerik, akiknek ebédet hord. A vele való kapcsolat nem személyes, túlzottan „intézményesült”, szinte kizárólag az étkeztetés biztosítására korlátozódik. Az önkitöltős kérdőívre maga a falugondnok az ebéd kihordását, gyógyszerek kiváltását, bevásárlásokat és közterület rendben tartását jelölte mint legfontosabb feladatokat,

az idősök orvoshoz szállítása mellett. Ez utóbbi meglepő, szállítóeszköz hiányában: előbbieket a falubeliek megerősítették, a szállítást azonban – értelemszerűen -- nem.

Az is jelzésértékű, hogy a közeli város családsegítő és gyermekjóléti szolgálatának a falugondnokságról mint szükséges, fontos és velük együttműködő hálózatról nyilatkozó munkatársai a térségben egyedül ezt a falugondnokot nem ismerik személyesen.

„Van egy fiatalember, aki mindennap bevásárol és hozza az ebédet. A polgármesteri hivatalból küldték. Meg a temetőbe is járnak. (...) Másban nem kérem segítségét. Nem is lehetne mást kérni. Hát férfi. Utcatakarítás még a dolga. (...) Hát, télen tüzelőt kellene behordani, de erre nincs idejük.”

ZALÁNY

Zala nyugati részén, főút mellett fekszik ez a nagyobb település, ahol a falugondnoki szolgálat működtetését a főként romák lakta elszórt külterületi településrészek indokolják. A falu egy olyan körjegyzőséghez tartozik, ahol összesen 4 falugondnok működik. A vizsgált településtől legtávolabb eső falugondnok önállóan dolgozik, a másik három falugondnokot a körjegyző közvetlenül, erősen hierarchizált módon, napi szinten irányítja. A települések közül csak egyben választotta falugyűlés a gondnokot, a többiben a körjegyzőség volt alkalmazottait foglalkoztatták tovább. A lehetőséggel, amit a közeli településeken egymás mellett működő szolgálatok léte hordoz magában a tevékenységek összehangolhatósága és akár differenciálhatósága vonatkozásában, e térség nem tud élni a túlhierarchizált, túlintézményesített és hatalmi szóval vezérelt struktúra miatt. Az egymás mellett dolgozó négy falugondnok a felszabadítható kapacitásokat azonban nem tudja a lakossági ellátások és helyi társadalom erősítése érdekében használni, azokat leköti a helyi hivatali bürokrácia, a kézbesítői és sofőri feladatok ellátásának kényszere.

Az itt készült 13 interjú során megkérdezett 3 idős asszony, 3 középkorú férfi, 3 középkorú nő, 1 fiatal férfi és 3 fiatal nő közül 8-an tudták, ki a falugondnok. Azt azonban, hogy kikkel és mivel foglalkozik, még kevesebben.

„Nem tudom, ki az, nem szóltam neki segítségért. Más faluban elviszik az embert orvoshoz, gyógyszert íratni, itt nincs olyan. Majd ha már nem bírom, elmegyek a szociális otthonba.(...)”

„Vagy ha a polgármester úgy gondolja, hogy valahova neki nem kell elmenni, akkor a falugondnokot küldi. Meg az újságot hozza, de függetlenül a falugondnokságtól. (...) Egyszer vettem igénybe, amikor be kellett vinni a kórházba gipszcsereére. Mankóval bebicegtem, itt van az önkormányzat, nem messze.” Amit hall az ember: betegeket visznek felülvizsgálatra, gyógyszerárba. Főleg idősokkal foglalkozik. (...) Megy jobbra-balra. Az újságpénzt beszedi, meg a 'Zalát' kihordja. Ebédet hoz. Nekünk még nem hozza. (...) El lehet érni, az önkormányzat itt van. Tudjuk, hol lakik, be is lehetne kopogni hozzá. De nem napközben, mert akkor az önkormányzatnál van. Ott adják ki neki a munkát. Betegeket, idősöket visz SZTK-ba. Oda küldik, ahova szükséges.”

E rendszert működtető jegyző szerint a jegyző-polgármester-házigondozó-háziorvos a „részei” annak a láncnak, amely a leghatékonyabban tud a rászorultságról dönteni. Ám a közvetlenül, minden részfeladat vonatkozásában a „hivatal” által irányított falugondnokságokat a szociális szakemberek sem látják elég hatékonynak, s ezt mind a szolgálat ismertsége, mind a település megkérdezett lakóinak véleménye nagymértékben alátámasztja. Összefoglalva megállapíthatjuk: bár a szoros napi munkairányítást a kirekesztődés mérséklésének deklarált elve vezérli, e működésmód a rászorulóknak jelentős részét távol tartja a szolgáltatás igénylésétől, tartva az elutasítástól, illetve el sem jut hozzájuk a lehetőségek híre.

4. 3 A falugondnokok önmagukról

A települések vezetői és a falugondnokok látásmódja, problémaérzékenysége és értelmezése sok helyütt eltér, ami gyakran konfliktusokhoz vezet a szolgálatok működése során. A falugondnokok által ellátott népesség összetételét gyakran befolyásolja a helyi vezetővel való konfrontáció elkerülésének igénye. Ennek ellenére elmondható: bár folyamatos „határvillongások” észlelhetők a falugondnokok döntési és munkaszervezési önállósága kérdésében, a települések többségében ez nem zavarja meg a szolgálatok működését. Az is látható, hogy a megfelelő személyiségű falugondnokkal és elegendő önállósággal működő szolgálatok kevésbé kirekesztőek, mint azok, amelyekre túlságosan rátelepszik a helyi vezető, akár általános elvárásai, akár túlzott napi irányítási gyakorlata formájában. Mindez a ténylegesen érvényesülő települési közösségi kontroll hiányából ered – ennek nincs esélye kialakulni a zárt, hierarchizált, nem kellően nyilvános szolgálatok esetében. Ezt érzik maguk a falugondnokok is: mind az interjúk és csoportos beszélgetések során, mind az önkéntes

kérdőívekben gyakran történik erre utalás. A feladatértelmezések azonban általában hasonlóak.

13. táblázat

A falugondnokok jellemző feladatai - ellátott települések százalékában

	ebédszállítás	gyerekek óvodába szállítása	gyerekek iskolába szállítása	idősek orvoshoz szállítása	betegek, mozgássérültek	dolgozók munkába szállítása	bevásárlások lebonyolítása	gyógyszerek kiváltása	szociális és egészségügyi	polgármester utaztatása	gyerek- és ifjúsági programok	közütemek, intézmények
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában											
0-150	82	27	9	73	55	0	64	82	27	27	18	55
150-600	90	23	27	90	73	9	95	100	14	41	45	82
600 lakos felett	100	37	37	100	50	0	62	87	37	37	12	75
Összesen:	90	27	24	88	63	5	80	93	22	36	32	73

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek

Mint a táblázatból is látható: zömmel az idősek ellátása körüli és a település karbantartásával kapcsolatos teendőket végzik a falugondnokok. Ezt követi a betegek ellátásában való részvétel, majd a település vezetőjének szállítása. A gyerekekre, fiatalokra irányuló tevékenységek ennél ritkábbak, aminek csak a szociális szakemberekkel való együttműködés és az aktív népesség ellátása marad le jobban a feladatok sorrendjében. A prioritások hasonlóak a célcsoportok mentén is: az idősek és a betegek után a közmunkát végzők következnek, majd a gyerekek, őket követik a hivatalok munkatársai, a szociális ellátásokban részesülők és a magányosan élő, segítségre szoruló falubeliek. A romák alacsony részvételi arányának kettős oka van: több településen egyáltalán nem élnek romák – ezt jelezték is a falugondnokok -, ám előfordul tudatos kirekesztésük az ellátásból. Ez a jelenség nem nevezhető általánosnak, bár kétségtelenül jelen van. Az aktív korú népesség azonban jellemzően nem célcsoportja a szolgáltatásnak – pl. a munkavállalást súlyosan nehezítő rossz közlekedési viszonyok ellenére sem.

14. táblázat

A falugondnokok jellemző célcsoportjai - az ellátott települések százalékában

	gyerekek	fiatalok	idősek	családosok	munkavállalók	a hivatal munkatársai	beteg	táppénzen lévők	fogyatékkal élők	közmunkások	romák	szociális ellátásban részesülők	akinek nincs autója	akinek nincs munkahelye	akinek nincs helyben élő, közvetlen hozzátartozója
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában														
0-150	36	18	91	27	55	55	9	9	0	55	18	46	18	9	45
150-600	73	32	100	27	9	64	77	14	32	73	18	68	45	5	64
600 fő felett	75	37	87	25	25	37	50	0	0	62	37	37	25	0	25
Összesen:	64	29	96	27	10	56	67	10	17	67	22	56	34	5	51

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek

Az aktív korú népesség, a fiatalok és ifjú családok, valamint a középkorúak kiesése a falugondnokok látóteréből a helyi társadalmak erősítése és a közösségi aktivitás támogatásának elmaradása szempontjából tekinthető kedvezőtlennek.

15. táblázat

Az együttműködő szakemberek – az ellátott települések százalékában

polgármester
jegyző/körjegyző
hivatal munkatársai
óvodavezető
óvónő
iskolaigazgató
pedagógus
teleház vezetője
művelődési ház munkatársa
könyvtáros
orvos
körzeti nővér
védőnő
gyermekjóléti munkatársa
családsegítő m18 munkatársa
munkaügyi központ előadói

	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában															
0-150	91	82	91	45	55	45	64	27	27	55	82	27	64	55	64	27
150-600	91	91	86	68	59	68	55	18	36	59	82	27	64	50	55	18
600 felett	100	100	75	100	87	100	100	25	62	75	100	37	75	37	87	25
Összesen:	93	90	85	68	63	68	66	22	34	61	85	29	66	51	64	22

Forrás: Falugondnokok által kitöltött kérdőívek

A falugondnokok főként a település vezetőivel vannak napi kapcsolatban, utána a hivatalok munkatársai és az orvos következnek. Náluk kevesebbet érintkeznek a közoktatás és a szociális szféra, legkevesebbet a közművelődési szféra képviselőivel. A munkaügyi ellátórendszer képviselőivel és a teleházakkal csak minden ötödik falugondnok tart kapcsolatot: míg utóbbira magyarázat a teleházak viszonylag alacsony száma, előbbi a munkaképes korú népességnek e szolgáltatásokkal való kapcsolatának hiányát jelzi.

16. táblázat

A szakemberekkel való kapcsolat jellege

	hozzájuk szállítja a falubelieket	a szakembereket hozza a faluba	érttesíti őket, ha a falubelieknek valamilyen	segítségét kér tőlük a falubeliek problémáinak megoldására	kikéri a falugondnok véleményét saját munkájuk végzése
	a falugondnokot foglalkoztató települések százalékában				
0-150	55	27	64	64	18
150-600	45	23	68	32	14
600 fő felett	50	25	87	87	50
Összesen:	49	24	71	51	22

Láthatjuk: a falugondnokok háromnegyede teremt kapcsolatot a szakemberekkel a falubeliek problémáinak megoldása érdekében, ám ugyanezen szakembereknek csupán negyede „használja” a falugondnokokat a közös megoldások keresésére, információik átadására, stb. E tábla alátámasztani látszik az interjúk és a kutatásban résztvevő valamennyi kolléga azon tapasztalatait, miszerint a szakemberek jellemzően nem tekintik a falugondnokokat egyenrangú partnernek, ami a kirekesztődés áttételes megjelenéséhez járul hozzá.

5. Összegző megállapítások

A falugondnokságok feladatuk összetettségével az aprófalvas térségekben, a kistalváknban a komplexitás valóságos formáit hordozzák és valósítják meg. A falugondnokságot a szociálispolitikusok az egyik legjobban célzott és integráló szolgáltatásnak tartják. A zalai kutatás megerősíti e vélekedést abból a szempontból, hogy valóban a települési hátránnyal sújtott népességet közelíti meg ez az ellátás. Ugyanakkor a Zalai Falvakért Egyesület munkatársainak több éves tapasztalataival megerősített és finomított kutatási eredményei azt mutatják, hogy a mai magyar társadalom egy súlyosan kirekesztődött rétegének, a kistelepülésen élőknek a legrosszabb helyzetű csoportjait nem feltétlenül éri el, illetve nem szolgálja ez az ellátási forma.

- A legkisebb településeken (vö. 4. és 5. táblázat) az átlagosnál kisebb arányú a szolgálat kiépültsége.
- A zömmel romák lakta falvak falugondnoki szolgálattal való ellátottsága elmarad a többi faluétól, ami hozzájárul a többszörös hátránnyal sújtott rétegek kirekesztődésének további súlyosbodásához. Arra is van példa, hogy romákat nem szállít a falugondnok, saját diszkriminatív döntése vagy a falu többségi véleményének való megfelelés szándéka miatt.
- Településenként eltérő a feladat értelmezése, ami az önállóság és a helyi igényekhez történő alkalmazkodás szempontjából fontos. Ezzel azonban valamelyest együtt jár a célcsoportokra fókuszáltság mellett a többi területen a problémaérzékenység csökkenése. Azaz: ahol főként időseket lát el a falugondnok, gyakran a gyerekeket nem is szállítja.
- Nem világos minden esetben, mely szolgáltatásokért kell fizetni, ami a fizetni nem tudó rétegeket távol tartja az igénybevételtől.
- A családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok, gondozási központok munkatársaival kiépült kapcsolat csak elvétve akad, az is jellemzően eseti. Ritka a jelzőrendszeri találkozókra való meghívás. A szociális szolgáltatási rendszer tagjai általában nem tekintik a rendszer részének a falugondnokokat, partnerként nem veszik figyelembe e szolgáltatás biztosítóit. A szociális ellátórendszer intézményei gyakran maguk is kirekesztik a falugondnokokat, ezáltal klienseiket is.

- Az ellátáshoz elengedhetetlenül szükséges eszközök (elsősorban a kisbusz), a megfelelő tájékoztatás (falugyűlés, nyilvánosság kontrollja, helyi szakemberek folyamatos informálása, hirdetőtáblára történő kifüggesztés, falutév, helyi lap, stb.) és legfontosabbként: a falugondnok folyamatos jelenléte, problémaérzékenysége és saját, a feladatok vállalására és rangsorolására vonatkozó valamilyen mérvű döntési kompetenciája nélkül nem tud hatékonyan és befogadó módon működni a szolgálat.

6. Ajánlások

A falugondnokságok a mai magyar társadalom egyik legnagyobb szegénységi kockázatú, ezen túl a települési hátrányból adódó hiányok miatt a kirekesztődésnek leginkább kitett csoportjával, a falusi népességgel foglalkoznak. A vidékfejlesztési programok jószerivel még nem érintették meg a szociális ágazatot, a területfejlesztésben elérhető források mobilizálását a szociális szakma épp hogy csak megkezdte. A falugondnoki hálózat egyfajta híd lehet a vidékfejlesztés és a szociális szféra között, emiatt feltétlenül szükséges újragondolni és értékelni az ágazat három, a vidékfejlesztéshez közvetlenül kapcsolódó programjának – ti. falugondnokság, kistérségi felzárkóztató és szociális földprogramok – eddigi tapasztalatait, ezáltal is elősegítve a szociális ellátórendszernek és programjainak a társadalmi kirekesztődést érdemben meggátolni képes lehetőségeinek bővítését. Jelenleg a szociális szféra működteti a falugondnokságot, ezt az ágazatközi tekinthető ellátást (iskolabusz-funkciók, egészségügyi ellátások elérhetőségének biztosítása, kapcsolódás helyi gazdaság erősítéséhez, közmunkások helyi, esetlegesen kistérségi koordinációja stb.), ám ennek a programnak az integráló, helyi társadalmat erősítő, ezáltal a szociális problémákat helyi társadalmi probléma szintjére emelő értékeit nem ismeri és nem használja a szociális szakma.

A felnőtt és gyermekvédelmi ellátórendszer kettészakítottságát jelzi többek között az is, hogy ezt az igazán ágazatközi és problémaorientált ellátást a gyermekvédelmi törvény nem említi az együttműködő partnerek között. Ez önmagában nem probléma, de a kistelepülések esetén a falugondnok hallatlanul fontos segítőtárs és partner, valamint információforrás lehet a szociális munkások számára. Az ellátórendszer túlszabályozottságán, ezzel egyidejű önmagába fordultságán és zártságán túlmutató probléma jelzi a szakmai képzés esetkezelésre és szakmai specializálódottságra koncentrálo jellegét egyaránt. Fontos lenne a szociális ellátórendszer homogén feladatértelmezésével szemben megismertetni a szakmával – a

gyakorlatban jól érzékelhető – településspecifikus problémákat, megoldási mintákat, modelleket, ami a helyi szintű szociálpolitikák érzékenységet és szakszerűségét javíthatják.

Szükségnek látszik a falugondnokok felkészítő képzésének újragondolása és bővítése olyan elemekkel, amelyek képesek hozzásegíteni a falugondnokokat ahhoz, hogy

- megtalálják a helyüket a szociális ellátórendszerben
- kapcsolatokat építsenek más ellátórendszerek intézményeivel, szakembereivel, különös tekintettel a közoktatás, egészségügy és foglalkoztatás szereplőire
- felkészüljenek a szociális és más humán szakemberekkel való együttműködésre.

Fontos az ehhez kapcsolódó modellek kidolgozása, külön az aprófalvakban, a tanyás vidékeken és egyéb külterületeken dolgozó falugondnokok számára.

Az újonnan induló, illetve a felülvizsgálat alá eső falugondnokságok esetén fontos a feladatértelmezés és működésmód demokratikus alapjainak megerősítése – ide tartozik az ajánlások közé emelhető rendszeres meghívotti státusz a falugondnokok számára a települési önkormányzati üléseken, akár térségi társulásokban is, az egységes elvárás a minisztériumi, illetve egyéb forrásból indított szolgálatok harmonizálása – ami újra visszautal a területfejlesztés és más ágazatokkal való együttműködés területi és akár kormányzati lehetőségei feltárásának szükségességére.

A kisbusz/mikrobusz a közlekedés, a szállítás eszköze. Ez a funkció továbbra is hangsúlyos marad, és meghatározza a falugondnoki rendszer karakterét. A kapcsolatteremtés és -tartás, más szervezetekkel való együttműködés, információk kérése, adása, a rugalmas elérés lehetősége, az ügyek gyors intézése szükségessé teszi, hogy a falugondnok telefonnal rendelkezzen - stabil, üzenetrögzítő és/vagy mobil telefonnal. A nyújtható szolgáltatások körét nagyban szélesíti, a rugalmasságot és a megbízhatóságot fokozza. Elsősorban nem a polgárok és a falugondnok kapcsolatában, hanem a külső együttműködésben van jelentősége, ami nélkül a működés kiszélesítése elképzelhetetlen. Egy következő minőségi lépést jelent, ha a falugondnok, esetleg egy helyi civil szervezettel együtt, irodával rendelkezik. Egy falugondnoki iroda újabb szolgáltatási lehetőségeket biztosíthat a falu lakói számára, különösen, ha van mód azt felszerelni másológéppel, faxszal, számítógéppel. A leoptimálisabb hely erre a teleház. Az itt működő irodával megjelenhet egy olyan technikai háttér, szervezeti intelligencia, amely az intézményt alkalmassá teszi a bekapcsolódásra

regionális, országos folyamatokba, információs kapcsolati rendszerekbe. Emiatt feltétlenül szükséges feltárni a Teleház Szövetséggel, a közművelődési intézményekkel, a közoktatással kapcsolatos együttműködési, ágazati-kormányzati szintű programharmonizálásban rejlő lehetőségeket a kistelepüléseken élők számára biztosítható közösségi tér és segítségnyújtás érdekében.

Elengedhetetlenül szükséges a kistérségi-városkörnyéki szolgáltatást biztosító szociális intézmények – elsősorban a gondozási központok és családsegítő-gyermekjóléti szolgálatok – és a falugondnoki hálózat együttműködésének, kapcsolódási pontjainak újraértelmezése. A kistelepülések szolgáltatásokhoz jutásának és a szakmai segítség elérhetőségének jelentős kihasználatlan kapacitásai rejlenek itt.

Ugyanakkor a kistelepülések vezetőinek túlzott beavatkozását is ellenpontosíthatja a falugondnokság és e két integráló alapszolgáltatás akár intézményes együttműködése vagy összekapcsolódása. Akár elképzelhető a falugondnoknak a gondozási központ vagy a családsegítő-gyermekjóléti szolgálat által történő foglalkoztatása. Ez esetben azonban fontos „megvédeni” a falugondnokság lakosságra összpontosító, szabad feladatvállalását, elejét véve annak, hogy kizárólag sofőri teendőket lásson el. Az említett intézményesítéstől főként emiatt tartanak a falugondnokság iránt elkötelezett szakemberek, mivel mind a helyi vezetők, mind a magasabban kvalifikált „szociális” szakemberek részéről fennáll a veszélye a falugondnoki tevékenység efféle degradálásának. (Itt szükséges megjegyezni, hogy a kistelepüléseken dolgozó szociális szakemberek kvalifikáltsága jellemzően inkább a magasabb iskolai végzettségben nyilvánul meg, semmint a speciális szociális szakmai felkészültségben, hiszen e körben magas az egyéb humán szakképzettséggel rendelkezők aránya, akik sok esetben semmivel nem kompetensebbek a falugondnoknál.) Ugyanakkor látni kell: e jelenség – ti. a falugondnokság kizárólag szállítási funkciókra szűkített értelmezése és feladat-adresszálása – formális intézményesítettség nélkül is megjelenik, amint azt a „polgármester sofőrjeként” dolgozó falugondnokok példája mutatja.

További veszélyeket hordoz a központi és ágazati kormányzatoknak a falugondnokságra vonatkozó információs hiányossága, illetve a jelen kutatás által feltárt, kihasználatlan lehetőségeivel kapcsolatos felismerések hiánya, illetve félreértése. Mint egy a napokban készült tanulmány összegezte (Herpainé, 2003), az oktatási, szociális és foglalkoztatási ágazatok valamennyi területi szinten kihasználatlan együttműködési kapacitásokkal

rendelkeznek. Több lehetőséget hordoz mind az egyes kistelepülések, mind az aprófalvas és tanyás mikrotérségek számára a falugondnoki szolgálat humán szolgáltató kapacitásainak újragondolása és az ágazati együttműködések és ehhez kapcsolódóan összehangolt és/vagy közös finanszírozás biztosítása. Sajnos nem láthatóak a jelei a közös gondolkodásnak, hiszen az elmúlt időszakban is több, egészen új rendszer kiépítésére történt javaslat. Ezek közül kettő érdemel különös figyelmet: az a kisposták falugondnokság által történő helyettesíthetősége, illetve az iskolabusz-hálózat kiépítése.

A kisposták falugondnokság által történő helyettesítése az említett sofőrködés és bürokratikus rendszer irányába tolná el ezt az igen rugalmas és nyitott, mindamellett sérülékeny rendszert. Mint fent írtuk, a lakosság napi igényeire való reagálás szabadsága a szolgálat társadalmi kirekesztődést mérsékelni képes működésmódjának biztosításához elengedhetetlen tényező. Minden, a kizárólag mobilitását „kihasználó” új feladattelepítés az eredeti célok ellenében hat. A falugondnokok – ahol és amennyiben erre igény jelentkezik – jelenleg is vállalják a postaküldemények továbbítását, oda-vissza egyaránt. Ám ez nem azonos a kötelezően előírt, a szükséges adminisztrációval is együtt járó feladat ellátásával, ami a tényleges feladatértelmezéstől elszakadó, kikényszerített működésmód. A központi kormányzat felelősségi körébe tartozó, ugyanakkor piaci érdekeket is megjelenítő szolgáltatások szociális ágazat által fenntartott, s egyébként is a bürokratizálás és az intézményesítés veszélyének kitett szolgáltatásra történő áthárítása nem fogadható el sem szakmai, sem finanszírozási szempontból. Sokkal szerencsésebb lenne megvizsgálni a teleház-hálózat bővíthetőségét a postaszolgáltatásokhoz való hozzáférés támogatása szempontjából, ami a helyi közigazgatás modernizálása, illetve a kistelepülések társadalmi főáramba való bekapcsolása tekintetében is jelentős lépésnek minősíthető. S mint láttuk: a teleházak fejlesztése a falugondnokság kapacitásbővítése szempontjából is jelentőséggel bírhat.

A „postásítással” szemben a tervezett iskolabusz-hálózat létrehozása vitathatatlanul szükséges. Ugyanakkor kézenfekvő a kérdés: a közoktatás legnehezebb helyzetű és a hátrányok újratermelésében legnagyobb súllyal jelen lévő intézményei, a kistelepülési iskolák elérhetősége szempontjából nem lenne-e szerencsésebb a 600 fő alatti települések majd felét ellátó, és ott jelentős arányban gyerekek közoktatási intézményekbe való utaztatását is biztosító falugondnoki rendszer ágazatközi továbbfejlesztése, a teljesen új, ezáltal a forráskoordináció és lefedettség/kiépíthetőség tekintetében egyaránt vitatható párhuzamos kialakítás helyett. További érvként szolgálhat e téren a kutatás azon megállapítása, hogy

különösen a legkisebb és a zömmel romák lakta falvakból hiányoznak még a falugondnokok. Az ágazatközi, területspecifikus megközelítést erősítő fejlesztés a forráskoordináció, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, s ezáltal a társadalmi kirekesztődés kezelhetősége szempontjából is továbblépést eredményezne a jelen helyzethez képest mind a szociális, mind az oktatási, mind a vidékfejlesztés vonatkozásában.

Ez utóbbi két példa is jelzi: a falugondnokság fontos, fejleszthető és az ágazatközi együttműködések szempontjából is jelentős szolgáltatási forma, aminek „megóvása” a túlintézményesítéstől a társadalmi kirekesztődés meggátolásában betölthető szerepe szempontjából is elengedhetetlen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bódi Ferenc szerk. (2001): Helyi szociális ellátórendszer vidéken. Agroinform Kiadóház, Budapest.
- Herpainé Márkus Ágnes, Somorjai Ildikó (2002): A Nyugat-Dunántúli Regionális Szociális Program Helyzetértékelése. <http://westpa.hu>
- Herpainé Márkus Ágnes (2003): Az egyes ágazati politikák területi összekapcsolódásai a humánerőforrás-fejlesztési politikában, kézirat
- Korintus Mihályné, Hodosán Róza, Papházi Tibor, Rácz Andrea, Szombathelyi Szilvia (2002): A szociális és gyermekjóléti alapellátások helyzetének áttekintése. in: Simonits Mária szerk.: Kistélepusléi hátrányok – alapellátási nehézségek. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Laki László – Békés Zoltán (2002): A hátrányos helyzetű rétegek szociális körülményei és élethelyzete egy szociológiai kutatássorozat fényében. in: Simonits Mária szerk.: Kistélepusléi hátrányok – alapellátási nehézségek. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Spéder Zsolt (2002): A szegénység változó arcai – Tények és értelmezések. Budapest, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó, Budapest.
- Simonyi Ágnes szerk. (2001): Tizenegy falu, ötvenöt család. Kisgyermekes, munkanélküli családok hátrányos munkaerő-piaci térségekben. Struktúra – Munkaügy Kiadó, Budapest.

- Szalai Júlia (1995): A helyi önkormányzatok szociálpolitikájáról. In: Az államtalanítás dilemmái: szociálpolitikai kényszerek és választások. Aktív Társadalom Alapítvány, 240-260. p.
- Szalai Júlia (2002): A társadalmi kirekesztődés egyes kérdései az ezredforduló Magyarországon. MTA Szociológiai Kutatóintézet, kézirat.
- Szederné Kummer Mária (1999): A falugondnokság szerepe a vidéki munkanélküliség kezelésében. Társadalmi Egyesülések Zala Megyei Szervezete.

Melléklet

A falugondnokság megvalósult és lehetséges szolgáltatásainak gyűjteménye

- **Személyszállítás**
  - ♦ iskolások, gyermekek (tornaórára, nyelvoktatásra, szakkörökre, uszodába, óvodába, cirkuszba, színházba, kirándulásra)
  - ♦ betegek (orvoshoz, szakrendelésre)
  - ♦ öregek (templomba, kirándulásra, gyógyfürdőbe)
  - ♦ menetrend-kiegészítő (munkába, hivatalokba, ünnepekre)
  - ♦ orvos elhozása
  - ♦ körjegyző kihozása
  - ♦ fodrász kihozása
  - ♦ színházi járat
  - ♦ vásári járat
  - ♦ családi eseményekre
  - ♦ focicsapat meccsre
  - ♦ népdalkör versenyre
- **Árubeszerzés, szállítás**
  - ♦ intézményeknek
  - ♦ gyógyszerbeszerzés és -széthordás
  - ♦ bevásárlás (termény, táp)
  - ♦ kenyér-, tejkihordás (öregeknek)
  - ♦ ebédszéthordás
  - ♦ háztartási gépek (javításra)

- ♦ termény piacra, vásárra, házakhoz szállítása
- ♦ tejbegyűjtés
- **Közmunkák és közmunkások irányítása**
  - ♦ ároktisztítás
  - ♦ legelőtisztítás
  - ♦ közterületek csinosítása
  - ♦ társadalmi munkaszervezés
- **Közművelődés, kultúra szervezése**
  - ♦ játszószoza, játszókert működtetése
  - ♦ könyvkölcsönzés, -árusítás
  - ♦ disco-rendezés
  - ♦ ifjúsági klub vezetése
  - ♦ batyus bál és egyéb rendezvények szervezése
  - ♦ színjátszó kör szervezése
  - ♦ hangos híradó működtetése
  - ♦ beszélgetés, tanácsadás
  - ♦ művészek meghívása
  - ♦ kirándulások szervezése
  - ♦ videóvetítések lebonyolítása
- **Szolgáltatások**
  - ♦ gáz-cseretelep működtetése vagy gázpalack-cserélés
  - ♦ falumosoda (nem volt rá példa, csak elgondolás született)
  - ♦ telefonálás lehetősége (mobiltelefon a mikrobuszban)
- **Egészségügyi, szociális szolgáltatás**
  - ♦ vérnyomásmérés
  - ♦ idősök egészségügyi állapotának figyelése
- **Helyi gazdaság, vállalkozások**
  - ♦ fizetővendég - szolgálat megszervezése
  - ♦ tábor létesítése, működtetése (falusi turizmus)
  - ♦ üres gazdasági épületek hasznosítási lehetőségeinek keresése
  - ♦ diszkont áru beszerzése
  - ♦ facsemete-nevelés
  - ♦ munkahelyteremtés lehetőségeinek keresése

- ♦ terménygyűjtés (dió) és értékesítés
- ♦ mezőgazdasági gépek bérbeadása, gépkör szervezése
- **Egyéb**
  - ♦ pályázatok készítése
  - ♦ környezettanulmányok készítése
  - ♦ közbiztonság figyelése
  - ♦ „éjjel-nappal” hívható segélyszolgálat
  - ♦ segítség a hivatalos ügyek intézésében
  - ♦ a lakosság tájékoztatása általában (lásd még: hangosbeszélő, helyi rádió)